

CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE

4 mars 2021

RÉVISION DE LA CONSTITUTION

**Projet de révision de la Constitution
visant à insérer au titre II de la Constitution
un article 22ter garantissant
aux personnes en situation de handicap
le droit à une pleine inclusion
dans la société**

**Proposition de révision du titre II
de la Constitution, en vue d'y insérer
un article nouveau permettant de garantir
la jouissance des droits et libertés
aux personnes handicapées**

RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION
DE LA CONSTITUTION ET DU RENOUVEAU
INSTITUTIONNEL
PAR
MME **Claire HUGON**

SOMMAIRE

Pages

I. Exposés introductifs	3
II. Discussion de l'article unique et vote	4

Voir:

Doc 55 **1445/ (2019/2020)**:
001: Projet transmis par le Sénat.

Voir aussi:
003: Texte adopté par la commission.

Doc 55 **0939/ (2019/2020)**:
001: Révision de la Constitution.

BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS

4 maart 2021

HERZIENING VAN DE GRONDWET

**Ontwerp tot herziening van de Grondwet
teneinde in titel II van de Grondwet
een artikel 22ter in te voegen
dat het recht van personen met een handicap
op volledige inclusie
in de samenleving waarborgt**

**Voorstel tot herziening van titel II
van de Grondwet om een nieuw artikel in
te voegen dat de personen met een handicap
het genot van de rechten en vrijheden
moet waarborgen**

VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE
VOOR GRONDWET EN INSTITUTIONELE
VERNIEUWING
UITGEBRACHT DOOR
MEVROUW **Claire HUGON**

INHOUD

Blz.

I. Inleidende uiteenzettingen	3
II. Bespreking van het enig artikel en stemmingen	4

Zie:

Doc 55 **1445/ (2019/2020)**:
001: Ontwerp overgezonden door de Senaat.

Zie ook:
003: Tekst aangenomen door de commissie.

Doc 55 **0939/ (2019/2020)**:
001: Herziening van de Grondwet.

04166

**Composition de la commission à la date de dépôt du rapport/
Samenstelling van de commissie op de datum van indienen van het verslag**

Président/Voorzitter: Özlem Özen

A. — Titulaires / Vaste leden:

N-VA	Peter De Roover, Joy Donné, Sander Loones
Ecolo-Groen	Kristof Calvo, Claire Hugon, Gilles Vanden Burre
PS	Khalil Aouasti, Ahmed Laaouej, Özlem Özen
VB	Katleen Bury, Barbara Pas
MR	Nathalie Gilson, Philippe Goffin
CD&V	Jan Briers
PVDA-PTB	Raoul Hedebouw
Open Vld	Patrick Dewael
sp.a	Ben Segers

B. — Suppléants / Plaatsvervangers:

Christoph D'Haese, Sophie De Wit, Wim Van der Donckt, Kristien Van Vaerenbergh
Wouter De Vriendt, Guillaume Defossé, Stefaan Van Hecke
Jean-Marc Delizée, Eliane Tillieux, Laurence Zanchetta
Marijke Dillen, Dominiek Sneppe, Wouter Vermeersch
Emmanuel Burton, Michel De Maegd, Philippe Pivin
Hendrik Bogaert, Servais Verherstraeten
Nabil Boukili, Marco Van Hees
Maggie De Block, Katja Gabriëls
Melissa Depraetere, Joris Vandenbroucke

C. — Membre sans voix délibérative / Niet-stemgerechtigd lid:

cdH	Catherine Fonck
-----	-----------------

N-VA	: Nieuw-Vlaamse Alliantie
Ecolo-Groen	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales – Groen
PS	: Parti Socialiste
VB	: Vlaams Belang
MR	: Mouvement Réformateur
CD&V	: Christen-Democratisch en Vlaams
PVDA-PTB	: Partij van de Arbeid van België – Parti du Travail de Belgique
Open Vld	: Open Vlaamse liberalen en democraten
sp.a	: socialistische partij anders
cdH	: centre démocrate Humaniste
DéFI	: Démocrate Fédéraliste Indépendant
INDEP-ONAFH	: Indépendant – Onafhankelijk

Abréviations dans la numérotation des publications:		Afkorting bij de numerering van de publicaties:	
DOC 55 0000/000	Document de la 55 ^e législature, suivi du numéro de base et numéro de suivi	DOC 55 0000/000	Parlementair document van de 55 ^e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer
QRVA	Questions et Réponses écrites	QRVA	Schriftelijke Vragen en Antwoorden
CRIV	Version provisoire du Compte Rendu Intégral	CRIV	Voorlopige versie van het Integraal Verslag
CRABV	Compte Rendu Analytique	CRABV	Beknopt Verslag
CRIV	Compte Rendu Intégral, avec, à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (avec les annexes)	CRIV	Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (met de bijlagen)
PLEN	Séance plénière	PLEN	Plenum
COM	Réunion de commission	COM	Commissievergadering
MOT	Motions déposées en conclusion d'interpellations (papier beige)	MOT	Moties tot besluit van interpellaties (beige/kleurig papier)

MESDAMES, MESSIEURS,

Votre commission a examiné ces projets de révision de la Constitution lors de sa réunion du 24 février 2021.

I. — EXPOSÉS INTRODUCTIFS

1. *Exposé introductif du projet de révision de la Constitution visant à insérer au titre II de la Constitution un article 22ter garantissant aux personnes en situation de handicap le droit à une pleine inclusion dans la société*

*M. David Clarinval, ministre des Classes moyennes, des Indépendants, des PME et de l'Agriculture, des Réformes institutionnelles et du Renouveau démocratique, rappelle que la déclaration de révision de la Constitution, publiée au *Moniteur belge* du 23 mai 2019, a à nouveau ouvert à révision le titre II de la Constitution, notamment "en vue d'y insérer un article nouveau permettant de garantir la jouissance des droits et libertés aux personnes handicapées".*

En date du 10 juillet 2020, le Sénat a adopté une proposition de révision de la Constitution visant à insérer au titre II de la Constitution un article 22ter garantissant aux personnes en situation de handicap le droit à une pleine inclusion dans la société. Ce texte de consensus a été rédigé sur la base des trois propositions de révision de la Constitution qui étaient pendantes au Sénat à ce sujet. Il a été adopté après que des avis écrits aient été recueillis et des auditions organisées avec les associations représentatives des personnes en situation de handicap, les institutions publiques spécialisées ainsi que des constitutionnalistes.

Le texte transmis par le Sénat est le suivant:

"Art. 22ter. Chaque personne en situation de handicap a le droit à une pleine inclusion dans la société, y compris le droit à des aménagements raisonnables.

La loi, le décret ou la règle visée à l'article 134 garantissent la protection de ce droit."

Le ministre se dit personnellement satisfait que les droits des personnes en situation de handicap seront définitivement ancrés dans la Constitution. De manière plus générale, sur le titre II de la Constitution, il espère qu'il ne s'agit que d'un premier pas vers un plan de réforme qui doit être ambitieux de manière à garantir les droits

DAMES EN HEREN,

Uw commissie heeft dit ontwerp en dit voorstel tot herziening van de Grondwet besproken tijdens haar vergadering van 24 februari 2021.

I. — INLEIDENDE UITEENZETTINGEN

1. *Inleidende uiteenzetting over het ontwerp tot herziening van de Grondwet teneinde in titel II van de Grondwet een artikel 22ter in te voegen dat het recht van personen met een handicap op volledige inclusie in de samenleving waarborgt*

*De heer David Clarinval, minister van Middenstand, Zelfstandigen, kmo's en Landbouw, Institutionele Hervormingen en Democratische Vernieuwing, wijst erop dat de verklaring tot herziening van de Grondwet, bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 23 mei 2019, titel II van de Grondwet opnieuw voor herziening vatbaar heeft verklaard, meer bepaald "om een nieuw artikel in te voegen dat de personen met een handicap het genot van de rechten en vrijheden moet waarborgen".*

Op 10 juli 2020 heeft de Senaat een voorstel aangenomen tot herziening van de Grondwet teneinde in titel II van de Grondwet een artikel 22ter in te voegen dat het recht van personen met een handicap op volledige inclusie in de samenleving waarborgt. Dat consensusvoorstel werd opgesteld op basis van drie voorstellen tot herziening van de Grondwet over hetzelfde onderwerp en waarvan de bespreking in de Senaat gaande was. Het werd aangenomen nadat schriftelijke adviezen waren ingewonnen en hoorzittingen waren gehouden met belangenverenigingen van personen met een handicap, gespecialiseerde overheidsinstellingen en grondwetspecialisten.

Het door de Senaat overgezonden voorstel voor het artikel 22ter luidt als volgt:

"Art. 22ter. Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen.

De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht."

De minister geeft aan persoonlijk tevreden te zijn dat de rechten van de mensen met een handicap definitief in de Grondwet zullen zijn verankerd. Meer algemeen over titel II van de Grondwet, hoopt hij dat dit slechts een eerste stap is in de richting van een hervormingsplan dat voldoende ambitieus zal moeten zijn om de rechten

de manière concrète conformément aux conceptions modernes et à la jurisprudence de la Cour européenne des Droits de l'Homme.

2. Exposé introductif de la proposition de révision du titre II de la Constitution, en vue d'y insérer un article nouveau permettant de garantir la jouissance des droits et libertés aux personnes handicapées

M. Jan Briers, coauteur, renvoie aux développements.

II. — DISCUSSION DE L'ARTICLE UNIQUE ET VOTE

M. Jean-Marc Delizée (PS) souligne que certains textes revêtent parfois plus d'importance que d'autres, même si cela reste évidemment subjectif. En tant qu'ancien secrétaire d'État aux Affaires sociales, chargé des Personnes handicapées, l'intervenant est resté fort proche du secteur des personnes handicapées et milite encore et toujours pour la reconnaissance et la défense de leurs droits. Il tient dès lors à remercier les sénateurs Courard, Anciaux et de Béthune pour l'initiative qui a conduit à l'adoption du présent projet de révision de la Constitution.

Le regard porté sur la personne en situation de handicap a beaucoup évolué au cours des années. L'évolution a non seulement été culturelle mais également sémantique puisque le vocabulaire stigmatisant qui était utilisé auparavant a été abandonné. On parle désormais de personnes en situation de handicap. Tous reconnaissent aujourd'hui que les causes de discrimination à l'égard des personnes en situation de handicap résultent bien souvent de l'organisation de la société.

L'intervenant estime que l'adoption de la Convention relative aux droits des personnes handicapées, adoptée par les Nations unies le 13 décembre 2006, a constitué une étape cruciale dans cette évolution invisible. L'adoption de cette Convention a été précédée d'un important travail de fond et a été une véritable victoire pour le secteur. Elle a marqué un changement de paradigme en reconnaissant aux personnes en situation de handicap la qualité de citoyens à part entière. Elles ne sont dès lors plus définies en fonction de caractéristiques physiques ou médicales mais plutôt comme des personnes dont l'accès aux droits reconnus à chacun est entravé par un environnement inapproprié et le comportement de tiers.

concreet te waarborgen overeenkomstig de hedendaagse opvattingen en de rechtspraak van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.

2. Inleidende uiteenzetting over het voorstel tot herziening van titel II van de Grondwet om een nieuw artikel in te voegen dat de personen met een handicap het genot van de rechten en vrijheden moet waarborgen

De heer Jan Briers, mede-indiener, verwijst naar de toelichting.

II. — BESPREKING VAN HET ENIG ARTIKEL EN STEMMINGEN

De heer Jean-Marc Delizée (PS) benadrukt dat bepaalde voorstellen soms belangrijker zijn dan andere, al blijft dat uiteraard een subjectief aanvoelen. Als gewezen staatssecretaris voor Sociale Zaken, belast met Personen met een handicap, is de spreker nog steeds zeer vertrouwd met de sector van de personen met een handicap en blijft hij stevast ijveren voor de erkenning en de verdediging van hun rechten. Daarom dankt hij de senatoren Courard, Anciaux en de Béthune voor het initiatief dat tot de aanneming van dit voorstel tot herziening van de Grondwet heeft geleid.

De kijk op personen met handicap is in de loop van de jaren sterk veranderd. Er heeft zich niet alleen een culturele evolutie voltrokken, maar ook een op het vlak van de semantiek, aangezien de stigmatiserende woordenschat van weleer niet langer wordt gebruikt. Voortaan spreekt men van personen met een handicap. Thans is men tot het inzicht gekomen dat de discriminatie ten aanzien van personen met een handicap veelal te wijten is aan de organisatie van de samenleving.

Volgens de spreker was het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, dat op 13 december 2006 door de Verenigde Naties werd aangenomen, een mijlpaal van die onzichtbare evolutie. Aan de aanneming van dat Verdrag was heel wat inhoudelijk werk voorafgegaan; het was dan ook een ware overwinning voor de sector. Door personen met een handicap te erkennen als volwaardige burgers heeft dit Verdrag een paradigmashift bewerkstelligd. Die mensen worden aldus niet langer gedefinieerd op basis van hun lichamelijke of medische kenmerken, maar veeleer als personen van wie de toegang tot de voor eenieder erkende rechten wordt belemmerd door een onaangepaste omgeving en door het gedrag van derden.

Par ailleurs cette Convention ne crée nullement de nouveaux types de droits pour ces personnes mais vise à leur garantir la jouissance de tous les droits humains, tels que le droit à la santé, à l'éducation, à la participation à la vie publique civile et culturelle, le droit à l'accessibilité des bâtiments et services, le droit à l'égalité devant la loi, le droit à la liberté et à la sécurité de la personne, le droit à se loger de manière autonome et à participer à la société, le droit de travailler, etc. La Convention appelle dès lors les parties à mener une politique inclusive.

Depuis l'adoption de ladite Convention, beaucoup d'eau a coulé sous les ponts: on peut voir le verre à moitié vide ou au contraire à moitié plein.

La Belgique a pris diverses mesures visant à se conformer à la Convention. Elle a désigné UNIA comme mécanisme indépendant compétent pour la mise en œuvre, la protection et le suivi de la Convention. Elle a par ailleurs institué des points de contact dans les administrations.

Elle a également adapté certaines de ses législations, par exemple afin de supprimer la pénalisation financière frappant les couples dont l'un des membres est une personne en situation de handicap. D'un autre côté, le rapport publié par UNIA démontre que tout ne va pas pour le mieux et qu'il subsiste encore et toujours des difficultés et notamment des discriminations dans l'accès au marché de l'emploi. Il reste donc de nombreux combats à mener, comme en témoignent par exemple les débats en cours en commission de la Mobilité pour améliorer l'accessibilité dans les gares et les trains.

Une révision de la Constitution est un fait politique peu anodin: on ne change en effet pas cet acte fondamental tous les jours. Cette révision témoigne de la volonté politique de réaliser cette pleine inclusion dans la société. Il s'agit d'une phase essentielle.

Certes, il est question d'un droit à des aménagements raisonnables, mais cela ne doit pas faire perdre de vue que les autorités publiques sont tenues à une obligation de résultat en matière d'accessibilité telle que garantie par la Convention des Nations unies. La Constitution affirmera dorénavant l'obligation de l'État fédéral ainsi que des entités fédérées à agir, chacune dans le domaine de compétences, en vue de la mise en œuvre de cette nouvelle disposition constitutionnelle. Dans ce cadre, elles seront amenées à prendre des mesures de discrimination positive afin de garantir que le principe d'égalité bénéficie également aux personnes en situation de handicap.

Voorts creëert dat Verdrag geen nieuwe rechten voor de betrokkenen, maar beoogt het te waarborgen dat zij gebruik kunnen maken van alle rechten van de mens, zoals het recht op gezondheid, het recht op onderwijs, het recht op deelname aan het burgerlijk en cultureel openbaar leven, het recht op toegang tot de gebouwen en diensten, het recht op gelijkheid voor de wet, het recht op vrijheid en op persoonlijke veiligheid, het recht om zelfstandig te wonen en deel uit te maken van de samenleving, het recht om te werken enzovoort. Het Verdrag roept de partijen er derhalve toe op een inclusief beleid te voeren.

Sinds de aanneming van voormeld verdrag is er al heel wat tijd verstreken; men kan het glas als halfleeg of als halfvol zien.

België heeft diverse maatregelen genomen om aan het Verdrag te voldoen. Ons land heeft Unia aangewezen als onafhankelijke instelling die bevoegd is voor de toepassing, de bescherming en de follow-up van het Verdrag. Voorts werden aanspreekpunten binnen de overheidsdiensten gecreëerd.

Bovendien werden bepaalde wetgevingen aangepast, bijvoorbeeld met het oog op de afschaffing van de financiële benadeling van stellen van wie één van de partners een handicap heeft. In het door Unia bekendgemaakte rapport werd echter aangetoond dat niet alles verloopt zoals het hoort en dat er nog steeds knelpunten zijn, in het bijzonder discriminatie bij de toegang tot de arbeidsmarkt. Er is dus nog veel werk aan de winkel, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de lopende debatten in de commissie voor Mobiliteit, Overheidsbedrijven en Federale Instellingen over de verbetering van de toegankelijkheid van de stations en de treinen.

Een herziening van de Grondwet is geen onbelangrijk politiek feit; dat basisstuk wordt immers niet elke dag aangepast. De in uitzicht gestelde herziening getuigt van de politieke wil om voormelde volledige inclusie in de samenleving te verwezenlijken. Het is een kapitale stap.

Weliswaar is sprake van een recht op redelijke aanpassingen, maar in dat verband mag niet worden vergeten dat de overheid gebonden is door een resultaatsverplichting inzake toegankelijkheid, zoals gewaarborgd door het VN-verdrag. Het is de bedoeling dat de Grondwet voortaan de Federale Staat en de deelstaten ertoe verplicht om, elk binnen hun bevoegdheden, op te treden met het oog op de implementering van die nieuwe grondwetsbepaling. Daardoor zullen die overheden positief discriminerende maatregelen moeten nemen, teneinde te waarborgen dat het gelijkheidsbeginsel ook de mensen met een handicap ten goede komt.

En conclusion, M. Delizée affirme le soutien de son groupe au projet de révision de la Constitution à l'examen.

M. Jan Briers (CD&V) salue lui aussi le travail important réalisé par les Sénat. Il lui paraît évident que ce projet jouit d'un large soutien sociétal et politique.

Il a le mérite de réaffirmer et de renforcer le rôle important de notre Constitution dans le cadre de la protection des droits fondamentaux. Il permet d'ancrer expressément les droits des personnes en situation de handicap dans le texte fondateur de la Belgique et répond de la sorte à une nécessité sociale. Le présent projet s'inscrit par ailleurs dans la ligne des obligations internationales auxquelles la Belgique a souscrit.

Enfin, le projet a une portée symbolique importante: la formulation choisie garantit la sécurité juridique et permet aux personnes en situation de handicap de bénéficier d'une position sociale à part entière dans notre société.

Mme Claire Hugon (Ecolo-Groen) se réjouit, elle aussi, de l'initiative du Sénat qui permet à la Chambre des représentants de discuter à son tour de l'inscription dans la Constitution de ce nouvel article 22ter qui consacre le droit de chaque personne en situation de handicap à une pleine inclusion dans la société, y compris le droit à des aménagements raisonnables.

Les personnes en situation de handicap sont, selon l'ONU, la plus grande minorité du monde avec près de 15 % de la population concernée. Ce nouvel article 22ter permet de leur donner une visibilité qui fait trop souvent défaut. Ceci est d'autant plus appréciable que la crise sanitaire liée au coronavirus a une fois de plus mis l'accent sur la dimension médicale du handicap. Pourtant, il faut également rappeler la dimension profondément sociale du handicap – sociale au sens de "construite par la société". Comme l'a rappelé M. Delizée, il faut considérer les relations qui se nouent entre la personne et la société, en partant du principe que le regard porté par la société peut être stigmatisant et que l'environnement dans lequel évolue la personne peut être source de handicap.

La plus-value d'une approche dite catégorielle est justement de mettre en exergue une question qui touche une minorité spécifique insuffisamment protégée par les droits à portée universelle parce que ces droits ne sont

Tot slot geeft de heer Delizée aan dat zijn fractie het voorliggende ontwerp tot herziening van de Grondwet zal steunen.

Ook de heer Jan Briers (CD&V) heeft grote achting voor het door de Senaat geleverde werk. Hij vindt het niet meer dan normaal dat dit ontwerp op brede steun binnen de samenleving en de politiek kan rekenen.

De verdienste ervan is dat de belangrijke rol van onze Grondwet bij de bescherming van de grondrechten andermaal wordt bevestigd en wordt aangescherpt. Dankzij het ontwerp kunnen de rechten van de mensen met een handicap uitdrukkelijk worden verankerd in de grondbeginselen van ons land en wordt aldus tegemoet gekomen aan een maatschappelijke nood. Het voorliggende ontwerp strookt bovendien met de internationale verplichtingen die België is aangegaan.

Tot slot heeft het ontwerp ook een belangrijke symbolische waarde: de gekozen bewoordingen waarborgen immers de rechtszekerheid en bewerkstelligen dat de mensen met een handicap een volwaardige maatschappelijke positie in onze samenleving krijgen.

Ook mevrouw Claire Hugon (Ecolo-Groen) is ingenomen met het initiatief van de Senaat, dat ervoor zorgt dat de Kamer van volksvertegenwoordigers op haar beurt de opname van dat nieuwe artikel 22ter in de Grondwet kan bespreken. Het is de bedoeling via dat artikel te bewerkstelligen dat eenieder met een handicap recht heeft op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen.

Volgens de VN vormen de mensen met een handicap de omvangrijkste minderheid ter wereld, want het betreft nagenoeg 15 % van de bevolking. Dankzij dit nieuwe artikel 22ter zouden zij dus zichtbaarheid krijgen, wat momenteel al te vaak niet het geval is. Zulks moet des te meer naar waarde worden geschat daar door de gezondheids crisis ten gevolge van het coronavirus eens te meer de nadruk werd gelegd op het medische aspect van de handicap. Dat neemt echter niet weg dat de handicap een sterk maatschappelijke dimensie heeft, aangezien de handicap ook door de samenleving wordt geconstrueerd. Zoals de heer Delizée heeft aangegeven, moet men aandacht hebben voor de betrekkingen tussen de betrokkene en de samenleving, met de insteek dat de blik van de samenleving stigmatiserend kan zijn en dat de omgeving van de betrokkene een handicap teweeg kan brengen.

De meerwaarde van de zogenoemde categoriale aanpak bestaat er net in dat extra aandacht wordt besteed aan een vraagstuk dat een specifieke minderheid betreft die onvoldoende wordt beschermd door de universele

pas totalement adaptés à ses besoins. Il convient donc de garantir l'accès et la jouissance substantielle de ces droits, ce qui va bien au-delà du fait de les reconnaître sur papier.

Le texte à l'examen donne à la Belgique l'occasion de réaffirmer ses engagements internationaux puisque la Convention des Nations unies relatives aux droits des personnes handicapées de 2006 est juridiquement contraignante pour la Belgique.

D'un strict point de vue juridique, d'aucuns pourraient dès lors s'interroger sur la plus-value de ce nouvel article 22ter. L'intervenante juge pour sa part que cette plus-value est bien réelle: cet ancrage constitutionnel permet à la Belgique de montrer à quel point elle prend ses engagements au sérieux. Il permet de mobiliser la "boîte à outils" des droits fondamentaux, parmi lesquels le principe de standstill ou les principes d'égalité et de non-discrimination consacrés par les articles 10 et 11 de la Constitution. Elle se réfère à ce sujet au travaux du Sénat et en particulier à la contribution substantielle du professeur Stefan Sottiaux qui est très convaincante (doc.Sénat 7-169/3, p.83).

L'intervenante salue par ailleurs la formulation qui est proposée et qui traduit très bien la double dimension à prendre en compte à savoir, d'une part, la vision d'inclusion et d'accessibilité universelle, qui est le fil rouge de la Convention onusienne des droits des personnes handicapées, et, d'autre part, les aménagements raisonnables qui doivent correspondre le mieux possible aux besoins individuels des personnes en situation de handicap. Ces aménagements doivent permettre d'assurer une égalité substantielle (sur le marché de l'emploi par exemple).

Le groupe Ecolo-Groen soutient sans réserve le texte proposé.

L'intervenante ajoute que le fait de voter ce projet ne signifie pas que le travail est terminé. Au contraire, cela implique des engagements concrets, au-delà de la simple reconnaissance constitutionnelle. Il conviendra de donner corps à cet engagement et de lire le nouvel article 22ter à l'aune de la Convention des Nations unies relatives aux droits des personnes handicapées. Cette modification constitutionnelle impliquera pour la Belgique des actions concrètes à prendre et des obligations positives. Elle devra concrétiser cette vision d'inclusion.

Il appartiendra au législateur, comme l'y invite l'article 22ter, de prendre les mesures adéquates et

rechten, omdat die rechten niet onverkort zijn aangepast aan de behoeften van die groep. Derhalve moet de toegang en het wezenlijke genot van die rechten worden gewaarborgd; zulks behelst veel meer dan de erkenning ervan op papier.

Het voorliggende ontwerp tot herziening van de Grondwet biedt ons land de gelegenheid zijn internationale toezeggingen opnieuw te bevestigen, want België is juridisch gebonden door het van 2006 daterende VN-Verdrag inzake de mensen met een handicap.

Vanuit een strikt juridisch standpunt zouden sommigen dus bedenkingen kunnen hebben bij de meerwaarde van dit nieuwe artikel 22ter. De spreekster meent echter dat die meerwaarde wel degelijk bestaat, want via die verankering in de Grondwet kan ons land tonen hoezeer het zijn toezeggingen ter harte neemt. Aldus kunnen de instrumenten inzake de grondrechten worden aangewend, waaronder het standstill-beginsel, of nog de in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet vervatte beginselen inzake gelijkheid en non-discriminatie. De spreekster verwijst ter zake naar de werkzaamheden van de Senaat, inzonderheid naar de zeer belangrijke en heel overtuigende bijdrage van prof. Stefan Sottiaux (Stuk Senaat 7-169/3, blz. 83).

De spreekster is voorts blij met de gekozen formulering, waarmee uitstekend wordt aangegeven dat met twee aspecten rekening moet worden gehouden, namelijk enerzijds de visie die inclusie en universele toegankelijkheid vooropstelt en die de rode draad vormt van het VN-Verdrag inzake de rechten van de mensen met een handicap, en anderzijds de redelijke aanpassingen die zo goed mogelijk moeten aansluiten bij de individuele behoeften van de mensen met een handicap. Die aanpassingen moeten leiden tot wezenlijke gelijkheid (bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt).

De Ecolo-Groen-fractie steunt het ontwerp tot herziening van de Grondwet zonder voorbehoud.

De spreekster voegt daaraan toe dat de aanneming van dat ontwerp niet betekent dat het werk klaar is, maar integendeel concrete toezeggingen met zich brengt die verder gaan dan de loutere erkenning in de Grondwet. Die toezeggingen moeten concreet worden gemaakt en het nieuwe artikel 22ter moet worden gelezen in samenhang met het VN-Verdrag inzake de rechten van de mensen met een handicap. Die grondwetswijziging zal inhouden dat België concrete acties moet ondernemen en positieve verplichtingen op zich neemt. Ons land zal die inclusieve visie moeten waarmaken.

Om het probleem aan te pakken en tegemoet te komen aan de verwachtingen, zal de wetgever overeenkomstig

convaincantes et d'être à la hauteur des enjeux et des attentes, de sorte que des avancées concrètes puissent être réalisées. Il faudra à cette fin être particulièrement attentif à la participation constante des représentants des secteurs concernés dans l'élaboration des législations.

Mme Gitta Vanpeborgh (sp.a) indique que son groupe approuvera bien entendu le texte à l'examen, dont l'un des auteurs au Sénat est Bert Anciaux. Il mérite le soutien de tous les groupes politiques pour les raisons suivantes.

Le projet qui a finalement été mis sur la table est une traduction digne, sérieuse et surtout réussie des contributions des auditions et des avis juridiques. Chaque mot de la disposition proposée a été bien pensé et réfléchi. Par exemple, le mot "intégration" a été délibérément remplacé par le mot "inclusion". Ce n'est en effet pas la personne elle-même qui doit s'adapter, mais la société ou l'environnement qui doit être adapté afin que les personnes en situation de handicap puissent y accéder sans obstacles et y participer pleinement.

De même, on a délibérément opté pour les mots "personnes en situation de handicap" au lieu des mots "personnes handicapées". Cette terminologie renvoie mieux à la définition de l'ONU qui ne présente plus le handicap sous l'angle médical qui est réducteur mais qui met en exergue la dimension environnementale comme cause possible de l'exclusion des personnes concernées.

Sur l'avis du Conseil supérieur national des personnes handicapées, décision a également été prise d'ajouter la disposition complémentaire "y compris les aménagements raisonnables". Ceux-ci sont parfois nécessaires pour une société véritablement inclusive, même s'ils doivent toujours être considérés comme complémentaires et ne peuvent porter atteinte à l'obligation plus générale d'accessibilité.

C'est aussi un projet réaliste, qui tient compte des compétences, des responsabilités et des différents rythmes adoptés par les diverses autorités pour réaliser une société inclusive, y compris des aménagements raisonnables. Le choix final d'ajouter un article 22ter et donc pas un article 11ter (qui était l'ambition initiale du sp.a) implique en effet une forme plus limitée d'effet direct. En même temps, ce choix prend en compte l'impossibilité pour les différentes autorités de réaliser cette société inclusive du jour au lendemain, mais il les oblige à œuvrer à sa réalisation systématique et

het op stapel staande artikel 22ter passende en overtuigende maatregelen moeten nemen om aldus concrete vooruitgang te boeken. Daartoe zal er inzonderheid op moeten worden toegezien dat de vertegenwoordigers van de sectoren ter zake permanent worden betrokken bij het uitwerken van de wetgeving.

Mevrouw Gitta Vanpeborgh (sp.a) geeft aan dat haar fractie, als één van de indieners in de Senaat bij monde en pen van Senator Bert Anciaux, de voorliggende tekst uiteraard zal goedkeuren. Hij verdient de steun van alle fracties, en wel om de volgende redenen.

Het ontwerp dat uiteindelijk op tafel werd gelegd is een waardige, ernstige en bovenal geslaagde weerspiegeling van de input van de hoorzittingen en de juridische adviezen. Elk woord van de voorgestelde bepaling werd terecht gewikt en gewogen. Zo werd het woord "integratie" bewust vervangen door "inclusie". Het is immers niet de persoon zelf die zich moet aanpassen, maar wel de samenleving of de omgeving die aangepast moet worden, zodat personen met een handicap er zonder drempels toegang toe hebben en er volwaardig aan kunnen deelnemen.

Er werd ook bewust gekozen voor "personen met een handicap" in plaats van voor "gehandicapte personen". Deze terminologie sluit beter aan bij de definitie van het VN-Verdrag, waarbij niet zozeer de beperkende medische invalshoek van de persoon, maar wel de beperkende omgevingsfactoren als een mogelijke oorzaak van uitsluiting op de voorgrond worden geplaatst.

Op advies van Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap werd tevens bewust gekozen voor de toevoeging van de aanvullende bepaling "met inbegrip van redelijke aanpassingen". Soms zijn die immers noodzakelijk voor een werkelijk inclusieve samenleving, hoewel deze steeds als aanvullend dienen te worden beschouwd en geenszins afbreuk mogen doen aan de algemenere verplichting van toegankelijkheid.

Het is ook een realistisch ontwerp, dat rekening houdt met de bevoegdheden, de verantwoordelijkheden en de verschillende snelheden van de diverse overheden om een inclusieve samenleving, met inbegrip van redelijke aanpassingen, te verwezenlijken. De uiteindelijke keuze voor de toevoeging van een artikel 22ter en dus niet van een artikel 11ter (wat het oorspronkelijke opzet was van sp.a) impliceert immers een beperktere vorm van directe werking. De keuze toont tegelijk begrip voor het feit dat de diverse overheden deze inclusieve samenleving niet meteen van vandaag op morgen kunnen

progressive sans possibilité de faire machine arrière (principe du *standstill*).

Le projet satisfait enfin aux obligations internationales qui découlent de la Convention des Nations unies de 2006, ratifiée par la Belgique en 2009. Elle offre un levier aux cours et tribunaux qui, aujourd'hui, ne parviennent souvent pas à appliquer correctement la Convention des Nations unies.

Plus important encore, le projet répond enfin aux aspirations de la société et au fait que tant le Conseil supérieur national des personnes handicapées que l'ensemble du secteur concerné réclament depuis longtemps un ancrage constitutionnel de leur droit à la pleine inclusion.

Pour l'intervenante, la critique selon laquelle cet ancrage constitutionnel des droits des personnes handicapées porterait atteinte aux droits généraux applicables à tous les citoyens est infondée. Il existe en effet des droits généraux qui s'appliquent à tous, y compris aux personnes handicapées. Pour rendre ces droits concrets et tangibles, il convient de préciser la manière dont ils doivent être réalisés pour des groupes cibles spécifiques. À cet égard, les rapports d'Unia démontrent de manière incontestable qu'il reste fort à faire en ce qui concerne les personnes handicapées. L'article 22ter ne doit pas être considéré comme un article qui favorise les personnes handicapées, mais plutôt comme un moyen supplémentaire nécessaire pour atteindre l'égalité et l'inclusion.

La critique selon laquelle l'ajout de l'article 22ter aurait pour but d'enfermer les intéressés dans une case à part ne tient pas non plus la route. La modification de la Constitution par l'ajout de l'article 22ter permet au contraire aux personnes handicapées de sortir de cette case et de participer en tant que citoyens à part entière à la société, puisqu'elle est organisée sur la base de l'inclusion.

M. Philippe Courard a témoigné qu'en tant qu'ancien secrétaire d'État, il a participé à un repas dans l'obscurité totale. Il a alors réussi à se déplacer, à manger et à boire avec l'aide d'une personne malvoyante. Il a ainsi découvert ses propres faiblesses, mais aussi les forces d'une personne handicapée. Ce témoignage éloquent contredit l'intervention d'un autre collègue du Sénat, qui a déclaré qu'une société civilisée se caractérise par le traitement humain de ses membres les plus faibles. C'est

verwezenlijken, maar verplicht er hen wel toe in te zetten op een stelselmatige en progressieve verwezenlijking die onder geen beding een achteruitgang mag vertonen (standstill-principe).

Het ontwerp komt eindelijk tegemoet aan de internationale verplichtingen die voortvloeien uit het VN-Verdrag van 2006, dat door België geratificeerd werd in 2009. Het biedt een hefboom aan de hoven en rechtbanken, die er vandaag vaak niet in slagen het VN-Verdrag op de juiste wijze toe te passen.

Nog belangrijker is dat het ontwerp eindelijk tegemoet komt aan de maatschappelijke verzuchtingen en aan het gegeven dat zowel de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap als de volledige betrokken sector reeds lang vragende partij zijn voor een grondwettelijke verankering van hun recht op volledige inclusie.

De kritiek als zou deze grondwettelijke verankering van de rechten van personen met een handicap afbreuk doen aan de algemene rechten die voor alle burgers gelden, is volgens de spreker onterecht. Er zijn inderdaad algemene rechten die gelden voor iedereen, ook voor personen met een handicap. Indien men die rechten concreet en tastbaar wil maken, moet de wijze waarop men dat wil verwezenlijken voor welbepaalde doelgroepen worden gespecificeerd. De rapporten van Unia tonen in dat opzicht glashard aan dat er nog werk aan de winkel is wat betreft personen met een handicap. Artikel 22ter mag ook niet als een bevoordelend artikel beschouwd worden, maar moet worden opgevat als een noodzakelijk aanvullend middel om gelijkheid en inclusie te verkrijgen.

Ook de kritiek als zou de toevoeging van artikel 22ter tot doel hebben mensen in een apart hokje te stoppen, houdt geen steek. De grondwetswijziging door toevoeging van artikel 22ter maakt het juist mogelijk dat mensen met een handicap uit dat hokje stappen en als volwaardige burger deelnemen aan de samenleving, aangezien die georganiseerd wordt op basis van inclusie.

De heer Philippe Courard heeft getuigd dat hij als voormalig staatssecretaris heeft deelgenomen aan een maaltijd in totale duisternis. Hij is er toen in geslaagd om zich te verplaatsen, te eten en te drinken met behulp van een slechtziende persoon. Op die manier heeft hij zijn eigen zwakheden, maar evengoed de sterktes van een persoon met een handicap ontdekt. Het was een alleszeggende getuigenis die haaks stond op een betoog van een andere collega-senator, die heeft gesteld dat

une catégorie dans laquelle de nombreuses personnes handicapées ne se reconnaissent pas.

Il est grand temps de considérer les personnes handicapées comme des citoyens à part entière et de créer un environnement dans lequel elles puissent participer pleinement et développer et utiliser leurs capacités et leurs talents sans entrave. Dans une telle situation, tout le monde est gagnant, ces personnes comme la société. Cela n'est possible que dans une société inclusive.

Bien entendu, un article de la Constitution ne résoudra pas les problèmes des personnes handicapées. Mais sa rédaction enverra un message clair à tous les gouvernements pour qu'ils œuvrent à la création d'une société inclusive, qui fasse droit à tout le potentiel humain de cette société et dans laquelle tous ceux qui seront confrontés un jour à un handicap se sentiront mieux.

En conclusion, Mme Vanpeborgh lance une nouvelle fois un appel enthousiaste à tous les groupes politiques pour qu'ils ne s'abstiennent pas lors de ce vote. Ce serait une gifle pour toutes les personnes handicapées et pour leurs représentants qui militent depuis des années en faveur de cet ancrage constitutionnel.

Selon *M. Peter De Roover (N-VA)*, il est bien entendu évident que les personnes avec un handicap ont le droit à leur place à part entière dans la société comme tout un chacun, ce qui est consacré dans différentes législations et traités. Cela doit encore être amélioré sur un bon nombre d'aspects. Cependant, la modification de la Constitution qui est proposée ici n'apportera rien de plus aux personnes avec un handicap. Pour faire passer un message à d'autres autorités ou niveaux de pouvoirs, il faut travailler sur base d'une résolution, et pas d'une révision de la Constitution.

Cette révision de la Constitution est purement symbolique. La convention des Nations Unies relative aux droits des personnes handicapées du 13 décembre 2006 est en effet déjà assez explicite à cet égard. L'article 23 de la Constitution s'applique à tous, avec ou sans handicap. La valeur ajoutée de la modification est donc proche de zéro. L'orateur appelle par contre les collègues à s'appliquer à adopter des modifications concrètes de la législation, au profit des personnes avec un handicap.

Il y a deux possibilités: soit, il faut adopter d'autres propositions législatives pour améliorer leur inclusion dans la société, et dans ce cas, il ne faut plus attendre; soit, de telles propositions ne sont pas nécessaires et

een beschaafde samenleving wordt gekenmerkt door een menselijke behandeling van de zwakkeren in de maatschappij. Dat is een hokje waarin heel wat mensen met een handicap zich niet thuis voelen.

Het wordt hoog tijd dat de personen met een handicap worden beschouwd als volwaardige burgers en dat er een omgeving wordt gecreëerd waaraan zij volwaardig kunnen deelnemen en waar zij zonder hindernissen hun capaciteiten en talenten kunnen ontwikkelen en inzetten. Dit is een win-winsituatie, zowel voor deze mensen als voor de samenleving. Die is enkel mogelijk in een inclusieve samenleving.

Natuurlijk worden de problemen van personen met een handicap niet opgelost met een grondwetsartikel. Wel geeft het een duidelijke boodschap aan alle overheden dat zij werk moeten maken van een inclusieve samenleving die recht doet aan al het menselijk potentieel in die samenleving, en waar iedereen die ooit met een handicap geconfronteerd wordt, wel zal bij varen.

Tot besluit doet mevrouw Vanpeborgh nogmaals een warme oproep aan alle politieke fracties om zich bij deze stemming niet te onthouden. Dat zou een kaakslag zijn voor alle personen met een handicap en voor hun vertegenwoordigers die al jaren ijveren voor deze grondwettelijke verankering.

Volgens *de heer Peter De Roover (N-VA)* spreekt het voor zich dat personen met een handicap net als iedereen recht hebben op een volwaardige plaats in de samenleving, hetgeen in diverse wetgevingen en verdragen is verankerd. Op heel wat punten is er nog werk aan de winkel. De in uitzicht gestelde grondwetswijziging zal de personen met een handicap echter niets extra aanreiken. Om een signaal te geven aan andere overheden of beleidsniveaus moet worden gewerkt op grond van een resolutie, niet van een grondwetsherziening.

De beoogde herziening van de Grondwet is louter symbolisch. Het VN-Verdrag van 13 december 2006 inzake de rechten van personen met een handicap is in dat verband immers al vrij expliciet. Artikel 23 van de Grondwet geldt voor iedereen, met of zonder handicap. De meerwaarde van de wijziging is dan ook vrijwel *nihil*. Daarom roept de spreker zijn collega's ertoe op te ijveren voor de aanneming van concrete wetswijzigingen ten bate van de personen met een handicap.

Er zijn twee mogelijkheden: ofwel moeten er andere wetgevingsvoorstellen worden aangenomen om de inclusie van de betrokkenen in de samenleving te verbeteren (en in dat geval is er geen tijd te verliezen), ofwel zijn

la modification de la Constitution proposée n'a aucune plus-value.

L'article 22ter proposé donnerait en fait lieu à deux droits: le droit à une pleine inclusion dans la société et le droit à des aménagements raisonnables. Cependant, l'orateur se demande si une pleine inclusion ne va pas dans certains cas donner lieu à des aménagements qui pourraient ne pas être "raisonnables". Que signifient les termes d'"aménagements raisonnables"? Où se situe la limite? Comment ces deux droits s'articulent-ils entre eux?

Pour ces raisons, M. De Roover indique que son groupe s'abstiendra.

Mme Marijke Dillen (VB) indique que la reconnaissance des droits des personnes handicapées, qui garantit leur pleine intégration dans la société, est particulièrement importante pour le Vlaams Belang. L'intervenante a été pendant 20 ans membre de la commission du Bien-être du Parlement flamand et, pendant toute cette période, elle s'est efforcée d'y défendre les intérêts de ces personnes. Il reste en effet beaucoup de travail à faire.

Toutefois, pour reconnaître les droits des personnes handicapées et garantir cette inclusion, il faut suivre la voie appropriée et déployer les bons instruments. L'insertion d'un nouvel article dans la Constitution ne permettra pas d'atteindre cet objectif, elle ne sera pas suffisante, elle ne consolidera pas les droits de ces personnes et ne favorisera pas leur reconnaissance.

Il existe encore aujourd'hui dans notre société de très nombreux obstacles pour les personnes handicapées.

L'intervenante songe par exemple à la piètre accessibilité des bâtiments publics. Elle a récemment adressé une question écrite au ministre de la justice sur l'accessibilité des bâtiments judiciaires et a reçu une réponse consternante. Elle estime que si l'État veut vraiment procéder à des aménagements raisonnables, il doit aussi débloquer les moyens nécessaires pour rendre ces bâtiments accessibles. La membre cite ensuite quelques autres exemples: l'accessibilité des trams et des bus, qui ne sont toujours pas accessibles aux personnes en fauteuil roulant, les trottoirs qui sont dans un état déplorable, le fait que les moyens financiers sont inexistantes ou totalement insuffisants, les logements inadaptés, les longues listes d'attente dans les établissements, etc. Les situations critiques ne manquent décidément pas et donnent l'occasion aux différents partis de faire de belles promesses au moment des élections, promesses qu'ils s'empressent d'oublier une fois au pouvoir. Mme Dillen précise qu'il ne s'agit pas seulement de compétences

dergelijke voorstellen niet nodig en heeft de ontworpen grondwetswijziging geen enkele meerwaarde.

Het ontworpen artikel 22ter zou in feite tot twee rechten leiden: het recht op een volledige inclusie in de samenleving en het recht op redelijke aanpassingen. De spreker vraagt zich echter af of volledige inclusie in sommige gevallen geen aanleiding zou geven tot aanpassingen die mogelijk niet "redelijk" zijn. Wat houden de bewoordingen "redelijke aanpassingen" in? Waar ligt de grens? Hoe verhouden die twee rechten zich tot elkaar?

Om die redenen geeft de heer De Roover aan dat zijn fractie zich zal onthouden.

Mevrouw Marijke Dillen (VB) geeft aan dat de erkenning van de rechten van personen met een handicap waarbij de volledige inclusie in de samenleving wordt gewaarborgd, bijzonder belangrijk is voor het Vlaams Belang. De spreekster is gedurende 20 jaar lid geweest van de commissie Welzijn in het Vlaams Parlement en ze heeft daar gedurende die hele tijd de belangen van deze mensen mee trachten te behartigen. Er is inderdaad nog bijzonder veel werk aan de winkel.

Om de rechten van personen met een handicap te erkennen en deze inclusie te waarborgen, moet evenwel de juiste weg worden gevolgd en moeten de juiste instrumenten worden ingezet. Het invoeren van een nieuw artikel in de Grondwet is dit niet, is niet voldoende en zal de rechten van deze mensen niet extra ondersteunen noch erkennen.

Er zijn vandaag nog zeer veel hindernissen in onze samenleving voor personen met een handicap.

De spreekster denkt bijvoorbeeld aan de slechte toegankelijkheid van openbare gebouwen. Zij heeft onlangs een schriftelijke vraag gesteld aan de minister van Justitie over de toegankelijkheid van de gerechtsgebouwen en het antwoord was verbijsterend. Als het de overheid echt menens is om redelijke aanpassingen door te voeren, moeten volgens haar ook de nodige middelen worden vrijgemaakt om deze gebouwen toegankelijk te maken. Het lid geeft vervolgens enkele andere voorbeelden: de toegankelijkheid van trams en bussen die nog altijd niet toegankelijk zijn voor rolstoelgebruikers, voetpaden die er erbarmelijk bijliggen, het tekort aan financiële middelen en de financiële middelen die absoluut onvoldoende zijn, onaangepaste woningen, lange wachtlijsten in de voorzieningen enzovoort. Er zijn nog veel schrijnende situaties waarbij diverse partijen naar aanleiding van de verkiezingen altijd mooie beloften formuleren maar, eens aan de macht, die mooie beloften in de vergeethoek belanden. Mevrouw Dillen verduidelijkt

fédérales, la plupart des problèmes cités relevant de la compétence des Communautés.

La crise du coronavirus a également montré de façon douloureuse à quel point la situation est difficile pour les personnes handicapées. Mme Dillen pense par exemple aux établissements dans lesquels les personnes handicapées résident et où elles ont été réellement coupées du monde et n'ont plus pu avoir de contacts avec leur famille et leurs amis. Elles se sont senties abandonnées, à juste titre.

Quiconque prétend que tous ces problèmes seront résolus en insérant un nouvel article dans la Constitution leur fait prendre des vessies pour des lanternes.

Il existe aujourd'hui un grand nombre de textes législatifs qui offrent une protection et un soutien aux personnes handicapées. L'intervenante pense à la législation interdisant la discrimination sur la base du handicap, à la Convention des Nations unies sur les droits des personnes handicapées, etc.

Le texte qui est examiné en l'espèce donne l'impression qu'aujourd'hui, les personnes handicapées ne peuvent pas invoquer les droits fondamentaux et autres droits existants. Ce n'est pas exact et nous devons être honnêtes à ce sujet. À la suite du débat qui s'est tenu au Sénat, des auditions ont été organisées et des spécialistes ont rendu des avis écrits. La membre évoque par exemple l'avis du professeur Uyttendaele, qui confirme également ce point de vue. Il a clairement indiqué qu'il résulte du principe constitutionnel d'égalité et de non-discrimination une obligation positive envers les personnes handicapées dans le chef du législateur d'organiser des aménagements et de prendre des mesures de discrimination positive. Un nouvel article constitutionnel est clairement superflu. Le texte qui nous est soumis aujourd'hui est superflu. Il n'est rien d'autre qu'une législation symbolique.

Allouer davantage de moyens pour que le secteur des soins soit à la fois humain et adapté aux besoins, éliminer définitivement et totalement les listes d'attente dans le secteur des personnes handicapées, élaborer une politique d'intégration effective de ces personnes dans la société et dans les différents domaines stratégiques, tels que le marché du travail, des soins adaptés, le secteur culturel, l'accessibilité des bâtiments et des transports en commun, etc., autant de matières qui doivent impérativement être réalisées d'urgence et en priorité et auxquelles la politique doit prêter suffisamment d'attention et accorder des moyens financiers suffisants.

dat het niet enkel over federale bevoegdheden gaat; de meeste van deze knelpunten behoren tot de bevoegdheid van de gemeenschappen.

Ook de coronacrisis heeft pijnlijk duidelijk gemaakt hoe moeilijk het is voor personen met een handicap. Mevrouw Dillen denkt dan bijvoorbeeld aan de instellingen waar deze mensen verblijven en waar ze werkelijk werden afgesloten van de gewone samenleving en geen contacten meer mochten hebben met familie en vrienden. Zij voelden zich – terecht – in de steek gelaten.

Wie beweert dat deze problemen allemaal opgelost zullen zijn door een nieuw artikel in de Grondwet in te voeren, maakt deze mensen echter blaasjes wijs.

Er bestaat vandaag heel wat wetgeving die bescherming en ondersteuning biedt aan personen met een handicap. De spreekster denkt aan de wetgeving die discriminatie op basis van een handicap verbiedt, aan het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap enzovoort.

De tekst zoals die hier voorligt, wekt de indruk dat personen met een handicap vandaag geen beroep kunnen doen op bestaande grondrechten en andere rechten. Dat klopt niet, men moet daar eerlijk in zijn. Naar aanleiding van de bespreking in de Senaat zijn er hoorzittingen geweest en hebben specialisten ook schriftelijke adviezen gegeven. Ze verwijst hier bijvoorbeeld naar het advies van professor Uyttendaele. Ook hij bevestigt dit. Hij stelde duidelijk dat uit het grondwettelijke gelijkheids- en non-discriminatiebeginsel een positieve verplichting volgt voor de wetgever ten aanzien van personen met een handicap om aanpassingen te organiseren en positieve discriminatiemaatregelen te treffen. Een nieuw grondwetsartikel is duidelijk overbodig. Wat hier vandaag voorligt is overbodig. Het is niet meer dan een symboolwetgeving.

Meer middelen voor een menselijke zorgsector op maat, eindelijk de wachtlijsten in de sector van personen met een handicap volledig wegwerken, een beleid uitwerken om ervoor te zorgen dat deze mensen ook in de praktijk daadwerkelijk in de samenleving worden geïntegreerd, en in verschillende beleidsdomeinen, zoals de arbeidsmarkt, aangepaste zorg, de culturele sector, de toegankelijkheid van de gebouwen, van het openbaar vervoer enzovoort. Dat zijn zaken die absoluut dringend moeten worden verwezenlijkt en prioriteit moeten krijgen, waaraan het beleid eindelijk voldoende aandacht moet besteden, gekoppeld aan het vrijmaken van voldoende financiële middelen.

Ce sont ces priorités qui figurent, avec raison, sur la liste de desiderata des personnes handicapées depuis plus de 20 ans, et non pas une législation symbolique qui ne changera pas leur situation en pratique.

Aussi noble qu'en soit l'objectif, cet article n'est pas l'instrument adéquat. Il n'accordera pas de nouveaux droits aux personnes handicapées. Il est noble d'insister une fois encore sur le fait que l'ensemble des droits existants s'appliquent aussi aux personnes handicapées, mais en pratique, cela n'améliorera pas leur situation concrète. Pour changer réellement les choses, le gouvernement doit traduire efficacement tous ces beaux et justes objectifs en une politique adéquate et ce, aux différents niveaux. Force est malheureusement de constater que c'est trop peu le cas. Beaucoup de travail reste à faire avant de parvenir à une société véritablement inclusive dans ce pays et cela ne se fera pas en insérant un nouvel article dans la Constitution.

Quiconque est honnête et a suivi le discours politique de l'intervenante ces vingt dernières années ne peut que reconnaître qu'elle et son parti défendent les droits des personnes handicapées. Toutes ces années, elle s'est beaucoup investie dans la défense des personnes handicapées.

M. Briers a parlé explicitement d'une loi symbolique. Mais cette loi symbolique ne renforcera pas la sécurité juridique de ces personnes. Au contraire.

C'est pourquoi le groupe Vlaams Belang s'abstiendra.

Mme Nathalie Gilson (MR) est d'avis que cette révision de la Constitution est beaucoup plus que purement symbolique. La responsabilité de garantir cette inclusion relèvera tant du gouvernement fédéral que des entités fédérées. L'intervenante cite l'exemple de l'enseignement, où l'inclusion est indispensable pour les enfants porteurs de handicap. Il est positif que les personnes sans handicap soient en contact dans la société avec les personnes handicapées, qu'il s'agisse d'un handicap mental ou physique. Cette véritable inclusion permet un vivre ensemble.

M. Patrick Dewael (Open Vld) considère qu'il ne faut pas opposer le fait d'affirmer, d'une part, qu'il faut des améliorations concrètes dans les différents niveaux de compétence et, d'autre part, de dire qu'il faut inclure cet article dans la Constitution. Les deux éléments sont tout à fait compatibles. Une Constitution vise à garantir des droits fondamentaux, et ici, c'est l'aspect de la solidarité vis-à-vis des personnes avec un handicap qui importe. Il est donc important que la Constitution prévoie une telle disposition. Cela n'empêche pas qu'il faut travailler à tous

Dat zijn prioriteiten die al meer dan 20 jaar (terecht) op het verlanglijstje van personen met een handicap staan, geen symboolwetgeving die in de praktijk aan hun situatie niets zal veranderen.

Hoe nobel het doel ook mag zijn, het juiste instrument is dit niet. Dit artikel zal geen nieuwe rechten geven aan personen met een handicap. Nogmaals er de aandacht op richten dat alle bestaande rechten ook gelden voor personen met een handicap, is nobel, maar zal de concrete situatie in de praktijk voor personen met een handicap niet veranderen. Om echte veranderingen teweeg te brengen moet de overheid al deze mooie en terechte doelstellingen ook effectief vertalen in het juiste beleid en op de diverse niveaus. Dit gebeurt helaas al te weinig. Er is nog heel veel werk aan de winkel alvorens er in dit land een echte inclusieve samenleving tot stand zal komen. Zulks zal echter niet worden verwezenlijkt door een nieuw artikel in de Grondwet op te nemen.

Niemand die eerlijk is en het politieke discours van de spreekster in de voorbije 20 jaar heeft gevolgd, kan haar ervan beschuldigen dat de rechten van personen met een handicap haar en haar fractie niet zouden aanbelangen. Ze heeft zich voor de verdediging van personen met een handicap al die jaren zeer zwaar ingezet.

De heer Briers heeft expliciet gesproken over een symbolische wet. Deze symbolische wet zal de rechtszekerheid van deze mensen echter niet versterken, integendeel.

Om die reden zal de VB-fractie zich onthouden.

Mevrouw Nathalie Gilson (MR) is van oordeel dat meer dan een louter symbolische herziening van de Grondwet in uitzicht wordt gesteld. Zowel de federale regering als de deelstaten hebben de verantwoordelijkheid die inclusie te garanderen. De spreekster verwijst in dat verband naar het onderwijs, waar inclusie voor kinderen met een handicap essentieel is. Het is een goede zaak dat personen zonder handicap in de samenleving in contact komen met personen met een geestelijke of een lichamelijke handicap. Die echte inclusie maakt "samen-leven" mogelijk.

De heer Patrick Dewael (Open Vld) is van mening dat de bevestiging van de nood aan concrete verbeteringen over de diverse bevoegdheidsniveaus heen, enerzijds, en de stelling dat dit artikel in de Grondwet moet worden opgenomen, anderzijds, elkaar niet uitsluiten. Die twee elementen kunnen mooi samengaan. Een Grondwet beoogt namelijk de grondrechten te waarborgen; in deze context staat de solidariteit jegens personen met een handicap voorop. Het is bijgevolg belangrijk dat de Grondwet een dergelijke bepaling bevat. Dit neemt

les niveaux de pouvoir compétents aux luttes contre les discriminations envers les personnes handicapées et à l'amélioration de leurs droits.

M. Peter De Roover (N-VA) revient sur la question de l'enseignement évoquée par Mme Gilson. L'idée de l'inclusion totale peut sembler excellente sur papier, mais peut donner lieu parfois à des situations très contestables. L'intervenant fait part de sa propre expérience d'enseignant. Le "M décret" en Flandre a engendré des problèmes à cet égard. L'enseignement flamand est excellent et les professeurs sont très engagés. Les élèves en difficulté, qui nécessitent une approche très spécifique, peuvent bénéficier d'un enseignement spécial d'une très grande qualité. L'idée d'un automatisme selon lequel il serait systématiquement bon pour les élèves concernés de rester dans l'enseignement général – car cela correspond à l'inclusion totale – n'est pas correcte. Les objectifs de l'inclusion doivent être remplis avec prudence et il faut effectuer un examen au cas par cas, afin d'éviter une régression plutôt qu'un progrès pour les personnes concernées.

Mme Gitta Vanpeborgh (sp.a) veut souligner que l'échec du "M décret" a été aussi causé par des problèmes importants de moyens, notamment en personnel. L'histoire aurait été différente avec les moyens adéquats.

Par ailleurs, l'intervenante confirme que la modification est symbolique, mais pas uniquement. Le fait de reprendre l'inclusion totale dans la Constitution permettra à la Cour constitutionnelle de vérifier la conformité avec la Constitution de chaque législation sur le sujet. C'est très important. En outre, cela force chaque niveau de pouvoir compétent à rendre ce droit à l'inclusion effectif. Des avancées doivent être effectuées et doivent devenir définitives, sans retour en arrière possible.

Le ministre conclut en se réjouissant des initiatives prises à différents niveaux. Il rappelle également que, lorsqu'il était bourgmestre, il avait mis en place une école inclusive qui permettait à six enfants de pouvoir participer à la scolarité maternelle et primaire, avec beaucoup de succès pour l'ensemble des enfants.

À l'issue d'un vote nominatif, l'article unique du projet de révision est adopté sans modification par 10 voix et 4 abstentions. La proposition de révision jointe devient par conséquent sans objet.

echter niet weg dat er op alle bevoegde beleidsniveaus werk moet worden gemaakt van het tegengaan van discriminatie jegens personen met een handicap en van de aanscherping van hun rechten.

De heer Peter De Roover (N-VA) komt terug op de inclusie in het onderwijs waarnaar mevrouw Gilson heeft verwezen. Hoewel het idee van volledige inclusie op papier zeer interessant kan lijken, maar kan soms leiden tot situaties die zeer de wenkbrauwen doen fronsen. De spreker put in dezen uit zijn eigen ervaring als leerkracht in het Vlaamse onderwijs, waar het "M-decreet" voor problemen heeft gezorgd. Het Vlaamse onderwijs is uitstekend en kan rekenen op betrokken leraren. Voor leerlingen met problemen, die een zeer specifieke aanpak vergen, bestaat er zeer kwaliteitsvol bijzonder onderwijs. Het is fout er steevast van uit te gaan dat de betrokken leerlingen in alle omstandigheden het best in het gewone onderwijs blijven, zoals de volledige inclusie voorschrijft. De inclusiedoelstellingen moeten omzichtig worden uitgevoerd en ieder geval moet apart worden onderzocht, teneinde te voorkomen dat de betrokkenen niet achteruit-, maar vooruitgaan.

Mevrouw Gitta Vanpeborgh (sp.a) benadrukt dat het "M-decreet" tevens de mist is ingegaan door een fors gebrek aan middelen, met name aan personele middelen. Indien er voldoende middelen waren geweest, dan was dit een ander verhaal geworden.

De spreekster bevestigt voorts dat de wijziging weliswaar symbolisch is, maar méér behelst dan dat. Door de volledige inclusie in de Grondwet op te nemen, zal het Grondwettelijk Hof elke wetgeving ter zake op de overeenstemming ervan met de Grondwet kunnen aftoetsen. Dit is heel belangrijk. Bovendien dwingt zulks elk bevoegd beleidsniveau ertoe dit recht op inclusie hard te maken. Er moet vooruitgang worden geboekt, die moet worden verankerd; een en ander terugdraaien is geen optie.

De minister rondt de bespreking af met de mededeling dat hij ingenomen is met de initiatieven die op diverse niveaus worden genomen. Toen hij burgemeester was, stond hij zelf aan de wieg van een inclusieve school waar zes kinderen met een handicap in het kleur- en het lager onderwijs terecht konden; dat initiatief is voor alle kinderen een groot succes geworden.

Na een naamstemming wordt het enig artikel van het ontwerp tot herziening ongewijzigd aangenomen met 10 stemmen en 4 onthoudingen. Derhalve vervalt het bijgevoegde voorstel tot herziening.

Le résultat du vote nominatif est le suivant:

Ont voté pour:

Ecolo-Groen: Claire Hugon, Kristof Calvo, Guillaume Defossé;

PS: Khalil Aouasti, Özlem Özen, Jean-Marc Delizée;

MR: Nathalie Gilson;

CD&V: Jan Briers;

Open Vld: Patrick Dewael;

sp.a: Gitta Vanpeborgh.

Se sont abstenus:

N-VA: Peter De Roover, Joy Donné;

VB: Katleen Bury, Marijke Dillen.

La rapporteure, La présidente,

Claire HUGON, Özlem ÖZEN

Resultaat van de naamstemming:

Hebben voorgestemd:

Ecolo-Groen: Claire Hugon, Kristof Calvo, Guillaume Defossé;

PS: Khalil Aouasti, Özlem Özen, Jean-Marc Delizée;

MR: Nathalie Gilson;

CD&V: Jan Briers;

Open Vld: Patrick Dewael;

sp.a: Gitta Vanpeborgh.

Hebben zich onthouden:

N-VA: Peter De Roover, Joy Donné;

VB: Katleen Bury, Marijke Dillen.

De rapportrice, De voorzitter,

Claire HUGON, Özlem ÖZEN